

Kulatý stůl

Rytíři vyjeli na kolbiště, oděni v brnění, v plné zbroji, koňská kopyta rozrývala provlhlou zem. Po boku jim stáli oddaní stoupcenci z řad šlechty, ozbrojeni kopím, mečem, sekerou a dýkou. Slabé odpolední slunce se odráželo v oceli korouhví. Korouhve a prapory se třepotaly na stanech ležení a král, hrabata, lordi i dámy shlíželi z dřevěných ochozů. Byla to slavnost hodná dvora krále Artuše a rytířů kulatého stolu, ovšem klání se odehrávalo ve Skotsku v 15. století.

Psal se rok 1448. Tři skotští rytíři si vyjeli „velice okázale“, v doprovodu skotských lordů a, dle dobových kronik, čtyř až šesti tisíc mužů. Táhlí na Estrellin, současný Stirling, po noci hodokvasu a zábavy na královském hradu. Král propůjčil rytířskou čest zasloužilým šlechticům. Byl to Jakub II., král skotský, tehdy sotva dospívající chlapec. Protivníkem byli Skotům tři rytíři ze dvora vévody burgundského. O 14 let dříve byli Skoti a Burgundané nepřátelé na život a na smrt. Během Stoleté války totiž bojovali v mnoha krvavých bitvách po boku Angličanů proti Francouzům a jejich skotským spojencům. Roku 1448 válka sice stále se vši zuřivostí pokračovala, burgundský vévoda však přešel na stranu francouzského krále.

Toho dne byli Burgundané na kolbišti poprvé. Sir Jacques de Lalain, Simon de Lalain a Hervé de Mériadec byli oděni v nejkvalitnější ocelovou zbroj a černý samet, lemovaný sobolím kožešinou. Jejich panoši byli v černém saténu. Skotští rytíři byli šlechtici s urozeným rodokmenem: sir Jakub Douglas z Heriotmuiru, Jan Ross z Halketu a Jakub Douglas, bratr Douglase z Lochlevenu. Rytíři sesedli z koní u svých stanů. Panoši jim kontrolovali upevnění zbroje a přinesli jim dohodnuté zbraně. Za přihlížení davů se rytíři zestavili na opačné konce pole.

Zazněla trubka, koně vyrazili kupředu a rytíři zaútočili „mocnou silou na své soky“. Turnaj byl jako přípravná zkouška k bitvě, s pevně stanovenými pravidly, jimiž se museli rytíři řídit při výpadech i v průběhu celého klání. Meče a sekery měli sice ztupené, ovšem i tak se turnaj mohl snadno stát pro některé z nich osudným. Burgundané v poslední chvíli odhodili kopí a vrhli se do boje se sekerami. Jakub Douglas porušil pravidla a zranil Hervého de Mériadec na paži, rozetnul mu zbroj na hrudi. Hervé útok zuřivě opětoval a sekerou zasáhl Douglasovu přilbici. Skotský rytíř zavrával. Druhý úder jej srazil z koně. Hervé na něho zaútočil, a znovu a znovu dopadala sekera na Skotovu ocelovou přilbici.

Hervé se od poraženého rytíře odvrátil. „Pro dnešek je od něj pokoj,“ pomyslel si. Na druhé straně kolbiště „se zarytě bil“ burgundský rytíř Simon de Lalain se Skotem Janem Rossem z Halketu. Sir Jacques de Lalain bojoval se sirem Jakubem Douglasem z Heriotmuiru. Hervé de Mériadec chtěl již vyjet na pomoc Simonovi de Lalain, ovšem ke svému udivení zjistil, že jeho protivník, Jakub Douglas, se silou vůle dostal opět na nohy a nasedá na koně. Otočil se a na Douglase opět zaútočil, uštedřil mu „prudkou ránu“ sekerou a pak ho několikrát udeřil pěstí v kroužkové rukavici. Skotský rytíř upadl a Hervé se otočil, aby se přidal ke svým. Vtom král upustil svou hůlku a strážé účastníky turnaje oddělily.

Turnaj byl zaznamenán kronikářem Matthieu d'Escouchy, kastelánem péronneským, pro vévodu burgundského. Jeden dochovaný rukopis nese podpis „Jakub Douglas, rytíř, z království skotského“, který ctí „udatné a chrabré“ protivníky Skotský rytíř sir Jakub Douglas z Heriotmuiru byl druhým synem Archibalda, čtvrtého hraběte z Douglasu a vévody touraineského. Matthieu do kroniky nezaznamenal jména pánů a dam, kteří se turnaje ve Stirlingu zúčastnili, ale klání velmi pravděpodobně přihlížela sestra sira Jakuba Alžběta Douglasová s manželem. Alžběta se provdala za sira Viléma St. Clair, třetího hraběte orknejského a lorda z Rosslynu.

Sir Vilém byl vlivný skotský šlechtic. Mohl se pyšnit pozemky i tituly, a byl Bohu náležitě vděčný za požehnání, kterého se mu dostávalo. Dva roky před turnajem, léta páně 1446, založil sir Vilém při svém hradu v Rosslynu kolegiální kostel. O více než 500 let později je kostel sira Viléma znám jako Rosslynská kaple. Stal se jednou z nejproslulejších, a také nejzáhadnějších budov světa. Fenomenální úspěch Šifry mistra Leonarda, románu Dana Browna, postavil Rosslynskou kapli v posledních několika letech do ohniska pozornosti milionů čtenářů. Ještě před bestsellerem kaple figurovala v řadě „alternativních historických“ knih. Jejich autoři svorně tvrdili, že kaple skrývá tajemství, skvostný poklad: Svatý grál, Archu úmluvy, nabalzamovanou hlavu Ježíše Krista, Svatý kříž, zlatou desku s labyrintem Chartreské katedrály, ztracená evangelia Kristova či poklad Jeruzalémského chrámu.

S každou další knihou byly teorie bizarnější. Mnozí věří, že pravda o Rosslynské kapli je navždy ztracena a že o jejím tajemství můžeme pouhopouze spekulovat. Příběh Rosslynské kaple však ztracen není. Šli jsme zpět, k původním pramenům, a vše důkladně probádali, až se nám podařilo oddělit fakta od smyšlenek a odhalit její tajemství. Po deseti letech zkoumání a psaní je Tajemství Rosslynské kaple a Svatý grál hotovo. Odhalili jsme řadu překvapivých skutečností a setkali se s mnoha úžasnými lidmi. Celý čas jsme však měli na mysli jedno: odhalit pravdu o Rosslynské kapli.

Pravda je věc ošidná. Stále je třeba mít se na pozoru před každým, kdo by „pravdu“ upravoval k obrazu svému. Vyprávění i kroniky jsou často zaujaté. Důkazy mohou být leckdy pouze nepřímé, a když někde kus chybí, když ho neznáme, je snadné se uchýlit ke spekulaci. Budeme se snažit podat o Rosslynské kapli výpověď natolik pravdivou, jaké lze dosáhnout, v naději, že zůstaneme věrni vzpomínkám lidí, jejichž osudy odráží.

Závěry o Rosslynské kapli se dělají lehce. Vskutku pravdivý výkladový průvodce k tisícům plastik na výzdobě kaple nikdy neexistoval. Na první pohled lze vykládat význam plastiky na základě nabytých vědomostí a vlastní představitivosti. Když se však nad takovým druhem výkladu více zamyslíme, dojdeme k závěru, že jde pouze o intuitivní dohady o tom, co plastika představuje. Taková interpretace může vyhovovat nám, jakého výkladu se však asi mohlo plastice dostat v patnáctém století, kdy byla vytvořena?

Na východní stěně kaple se nalézá skupina plastik znázorňující prazvláštní osrstěné a opeřené anděly. Popisování jsou jako „zednářští andělé“. Vzhledem k faktu, že kaple časově předchází založení svobodozednářských velkých lóží o stovky let, tvrdí se, že andělé jsou důkazem, že rané kořeny svobodného zednářství lze vystopovat až do Rosslynu.

Zmíněná teorie má ovšem jednu malou vadu. Tyto konkrétní plastiky nebyly nikdy součástí výzdoby středověké kaple, vznikly až v devatenáctém století.

Pokud historii Rosslynské kaple neprozkoumáme opravdu důkladně, může nám uniknout skutečnost, že v 60. letech 19. století proběhly v Rosslynské kapli velmi kontroverzní restaurátorské práce pod vedením svobodného zednáře a architekta Davida Bryce. Východní stěna byla doplněna o nově vytesané „zednářské“ anděly. Bez důkladného bádání se lze velmi snadno dopustit závažné chyby. Kapli i hrad jsme podrobili zkoumání v kontextu historie a kultury středověkého Skotska. Prostudovali jsme knihy, jež v Rosslynu vznikly v době, kdy probíhala stavba kaple, a sledovali jsme životní osudy těch, kteří minulost Rosslynské kaple utvářeli. Pokud se nám podaří odhalit, co představovala plastická výzdoba ve Skotsku patnáctého století, můžeme se přiblížit opravdovému pochopení skutečné historie Rosslynské kaple.

V této knize jsme následovali příkladu Roberta Gravesa v knize Recké mýty (Greek Myths) a Geoffreyho Ashe v Mytologii Britských ostrovů (Mythology of the British Isles). V každé z kapitol budeme vyprávět jednu z rosslynských legend, dále pak důkladně prozkoumáme nejen legendu, ale i historii kaple, hradu a rodiny St. Clair.

Oxfordský výkladový slovník definuje legendu jako „tradiční příběh obecně pokládaný za historický, jehož pravdivost ovšem není doložena“. Slovo „legenda“ je odvozeno z latinského *legendae*, což znamená „věci ke čtení“. Legendy čteme jako nereálné příběhy, o knihách historických však předpokládáme, že budou dějepisně přesné. Naše historické knihy jsou ovšem plné legend a bájí, které se jen začaly přijímat jako historická fakta.

Na počátku čtrnáctého století seděl král Robert Bruce osaměle v temné jeskyni. Prohrál téměř každou bitvu, kterou s Angličany vedl. Jeho muži byli unavení a bylo jim zima, sám Robert se už téměř rozhodl válku ukončit. Jak si jeho zrak zvykal na černou temnotu, uviděl maličkého pavoučka, jak se snaží splétat síť. Pavouk visel na tenkém vlákně. Robert Bruce sledoval, jak pavouk šplhá vzhůru po vlastním vlákně a snaží se tvořit síť. Pavouk náhle upadl. Znovu vyšplhal vzhůru a znovu spadl. Král se díval, jak pavouk znovu a znovu padá, až se mu nakonec podařilo pavučinu utkat. V té chvíli si Robert Bruce uvědomil, že nakonec také zvítězí. „Pokud hned zpočátku neztvrdíš, zkus to znovu, a zas.“

0 rok později, v roce 1314, už král Robert Bruce dovedl skotskou armádu v bitvě u Bannockburnu k vítězství.

Příběh o Robertu Bruceovi a pavoukovi je stále ještě obecně uznávaný jako součást historie, ale ve skutečnosti je to legenda. Není skutečný, přesto se stal jednou z neznámějších příhod ze života Roberta Bruce. „Jeskyně Roberta Bruce“ („Bumfries Cave“) je populární turistickou atrakcí, najdeme ji v příkré skalní stěně nad řekou Kirtle poblíž Gretny v Dumfriesshire a Galloway. Bitva u Bannockburnu začala útokem jízdy. Anglický rytíř sir Jindřich de Bohun neohroženě vyjel vstříc Robertu Bruceovi. Jednou ranou sekery rozetnul Robert Bruce tělo anglického rytíře vedví. Jediným zadržím, o kterém se historikové nyní oště přou, je otázka, zda „sir Jindřich de Bohun“ kdy existoval.

S tím, že hollywoodské filmy obvykle na historii neberou příliš velké ohledy, jsme již smířeni. Oskarový snímek Statečné srdce (Braveheart), který režíroval Mel Gibson a v němž si zároveň zahrál i hlavní roli, je snad pěkný film, ovšem stěží se dá nazvat přesným portrétem sira Williama Wallace a jeho úlohy ve středověké historii Skotska! Za mnohé výmysly a nepřesnosti je možné jmenovat indigově nalíčené tváře, které se ve skutečnosti takto líčily asi tak tisíc let před tím, než se vůbec Wallace narodil, kilty (pánské suknice, součást skotského národního kroje, pozn. překl.), které se začaly nosit až sto let poté, i to, že když byl Wallace popraven, francouzské princezně Izabele (hraje ji Sophie Marceauová) bylo pouhých 13 let a ve skutečnosti se s ním nikdy nesetkala.

Ríká se, že při světové premiéře filmu ve Stirlingu se nějaký místní občan Mela Gibsona zeptal, proč filmoval bitvu o Stirlingský most v poli, kde tento most - most pro skotské vítězství tolik důležitý - nebyl. „No, ten most se nám tam do té akce vůbec nehodil,“ měl mu Gibson odpovědět. „Jojó, to Angličani říkali totéž!“ odpověděl onen muž. „Je to jen film“ a my čekáme, že ve filmu uvidíme poutavý příběh, ať se drží historických faktů nebo ne.

Ovšem o knihách, které se jako historická literatura faktu prodávají, předpokládáme, že historicky věrné budou. Příběhy o rytířích templářského řádu, kteří tajně uprchli do Rosslynu a ukryli tam v kapli svůj poklad, se v současnosti tolikrát opakují, že se na ně zřejmě už nikdy nezapomene. Pravda však je jiná, „templářské mýty“ jsou naprosto nepravdivé. Jsou to pusté výmysly, na jejichž podporu nelze nalézt ani náznak věrohodného důkazu. Pokud ovšem opakujete nějaký příběh dostatečně často a nikdo se nesnaží jeho věrohodnost snížit, pak se může i zapsat do skotské historie. Kdybych vám vyprávěl příběh o tom, jak trolové tajně utekli z Francie a žili na Rosslynu, nikdo by mi nevěřil. Kdybych vyprávěl, že drak Šmak z Tolkienova Hobita žije v jeskyni pod Rosslynskou kaplí a střeží hromadu zlata a poklad, dívali byste se na mě asi poněkud divně. Stačí jen, když příběh vezmu a postrčím ho kousek za jistou mez, a náhle se napětí z neuvěřitelnosti příběhu vytrácí. Najednou víte, že ta pohádka, co vám vyprávím, není než úplný nesmysl.

Je zvláštní, že opravdová historie Rosslynu je mnohem neuvěřitelnější a mnohem více fascinující nežli všechny teorie a fantazie. Když kameníci dobývali pískovcové bloky na stavbu Rosslynské kaple, na hradě Rosslyn se psaly knihy o ctnostech a rytířství. Sir Vilém byl patronem sira Gilberta Haye, jednoho z tehdejších předních evropských učenců, který přeložil Knihu bitev (Book of Battles), Knihu o Řádu rytířském (Book of the Order of Knighthood) a Život Alexandra Velikého (Life of Alexander the Great). Sir Gilbert studoval na Univerzitě v St. Andrews, byl komořím francouzského následníka trůnu a přes 20 let žil na francouzském dvoře. Sir Gilbert Hay byl též rytířem, který snad bojoval po boku Johanky z Arku.

Johanka vedla Francouze a Skoty proti Angličanům a jejich spojencům. Legenda o ní začíná tím, která žila jako prostá dívka z rolnické rodiny ve vesničce Domrémy. Když byla malá, slyšela „hlasy“ archanděla Gabriela, sv. Markéty a sv. Kateřiny Alexandrijské. Hlasy ji vedly, a tak vyhledala francouzského korunního prince a požádala ho o vojsko, které by vyhnalo Angličany z její milované Francie.

Johanka se s dauphinem setkala na hradě Chinon, kde byli sto let před tím drženi v zajetí Jakub de Molay a další templáři. Následník trůnu věnoval Johance koně, zbroj a vojsko, podle legendy byl její meč kouzelný, získaný zpod oltáře v kapli sv. Kateřiny ve Fierbois. Johanka proslula pod jménem „Jeanne la Pucelle“ - „Panna Johanka“. Do bitvy šla pod praporem, který jí vyrobil skotský voják Hamish.

Když sama svůj prapor popisovala u procesu, prohlásila, že jej má „čtyřicetkrát raději“ nežli svůj meč. Měla jsem prapor, jehož pole bylo poseté liliemi. Byl na něm vymalovaný celý svět, a dva andělé po stranách, byl bílý, z plátna boucassin, a bylo na něm napsáno, myslím, „Jhesus Maria“, lemovaný byl hedvábím.

V roce 1429 vedla Johanka své vojsko do celé řady krvavých bitev a viděla korunovaci korunního prince Karla na krále. Mezi Skoty, kteří korunovaci přihlíželi, byl i sir Gilbert Hay. Pokud sir Gilbert viděl klání u Stirlingu, pak si možná vzpomněl, že to byli právě Burgundané, kdo nakonec Johanku z Arku zajal. Proдали ji svým anglickým spojencům za 10 000 korun ve zlatě. Ti ji soudili jako kacířku a upálili na hranici. Když jí tělo olizovaly plameny, Johanka křičela bolestí a modlila se ke Kristu a „svatým na nebesích“ o pomoc. Bylo jí tehdy pouhých 19 let.

Roku 1445 se sir Gilbert Hay navrátil do Skotska a přebýval na Rosslynském hradě u svého důvěrného přítele a rádce, sira Viléma St. Clair. Tam se věnoval výchově a vzdělání Vilémových potomků a překládal knihy z francouzštiny do skotštiny, pisař jeho slova věrně zapisoval. Na tisících řádků o rytířských ctnostech sir Gilbert také popisuje hru „golf“, v níž dvě družstva protivníků hrají „golfovými berlami“ míčkem sem a tam, a shledává, že po klaretu „muži zmoudří“. Když se sir Vilém rozhodl, že při hradu založí kolegiální kostel, pravděpodobně se obrátil k siru Gilbertu Hayovi o radu.

Ve skutečnosti je nemožné s určitostí říci, že sir Gilbert Hay Johanku z Arku znal anebo že měl nepochybně podíl na návrhu Rosslynské kaple. Byl komořím Johančina patrona, dauphina francouzského. Jak Johanka, tak sir Gilbert se podle zápisů zúčastnili korunovace v Rheims, dnes však neexistuje důkaz, podle něhož bychom věděli, že se tam opravdu setkali. Sir Gilbert se na Rosslyn z Francie vrátil v době, kdy byla kaple založena, ale mohlo by rovněž jít o pouhou shodu okolností. Neexistuje žádná „stará kniha“, která by dotvrdila, že sir Gilbert Hay na založení Rosslynské kaple se sirem Vilémem spolupracoval.

Historie Rosslynské kaple se dochovala v útržcích a překypuje legendami. Navíc se legendy o Rosslynské kapli i hradu úzce pojí s pověstí o Artušovi, rytířích Kulatého stolu a hledání Svatého grálu. Artušovské legendy byly ve Skotsku ve středověku nesmírně populární. Šlechta dávala svému potomstvu jména jako Artuš, Merlin, Tristran a Yseult. Rytíři i dámy se na turnajích, průvodech i jiných slavnostech snažili následovat vzor Artušova dvora. Vypravěči vzpomínali udatných činů Artušových rytířů, básníci psali romance ve verších, spisovatelé příběhy o bitvách a dvornosti.

Ve Stirlingu, kde se v roce 1448 odehrával onen turnaj „Kulatý stůl“ byl. Již ve čtrnáctém století se v knize The Brus John Barbour o kulatém stole zmiňuje. Kronikář Vilém z Worcesteru v roce 1478 zapsal, že král Artuš si kulatý stůl „uložil“ na hradě Stirling. Kulatý stůl můžeme u hradu Stirling vidět dodnes. Je to velký pahorek, asi 40 až 50 stop (12 až 15 metrů) v průměru. Leží v srdci královské zahrady založené roku 1627. Zahrada je dnes již zarostlá, ovšem hlíněné valy i cestičky pahorek stále obklopují. Zdá se, že vyvýšenina byla místem konání středověkých slavností a turnajů. Snad vešla ve známost coby kulatý stůl krále Artuše, když si ve Stirlingu skotští lordové a dámy hráli na rytíře a ctnostné panny z Kamelotu.

Pro sira Viléma St. Clair z Rosslynu však byl král Artuš opravdovou postavou z příběhů a písní. Artušovská legenda praví, že kulatý stůl postavil kouzelník Merlin, aby se královi rytíři mohli scházet jako rovným s rovným. V romantické próze z počátku třináctého století Le Queste del Saint Graal se sir Percival dozvídá, že na světě jsou tři velké stoly: stůl Ježíše Krista, stůl Svatého grálu a Kulatý stůl krále Artuše upomínající na kulatost zeměkoule a sféry planet. V dnešní době žijeme s představou Poslední večeře u dlouhého rovného stolu podle Leonarda Da Vinci, na středověkých výjevech Poslední večeře je však Ježíš Kristus s učedníky často zobrazován u stolu kulatého.

Podle místní tradice měl kulatý stůl být dokonce přímo v Rosslynské kapli a u něho se scházeli rytíři šlechtického původu z celého Skotska.

Rosslynská kaple a Svatý grál je kniha legend a příběhů. Je však stejně tak studií dochovaných historických dokladů a pátráním po skutečné historii kaple. Naším cílem není bořit mýty či vyjevit tajemství a mystéria kaple a hradu.

Domníváme se jen, že pravdivá historie Rosslynu by měla vyjít na povrch.

A necháme na vás, abyste rozhodli, čemu budete věřit.